

Nr 238.

Av herr **Röing**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 136, angående tecknande av aktier i ett för övertagande av aktiebolaget Svenska lantmännens banks rörelse bildat bankaktiebolag.

Den i dag till kamrarna avlämnade kungl. propositionen nr 136 innefattar i verkligheten ett förslag att för uppnående av ett tillfälligt syftemål inrätta en statens affärsbank. Vid ett bedömande av detta förslag torde böra å ena sidan undersökas, huruvida det sålunda ifrågasatta medlet är i föreslagen form lämpat att fylla det åsyftade ändamålet samt å andra sidan, huruvida detta ändamål är av beskaffenhet att påkalla ett särskilt ingripande från statsmakternas sida samt, där detta finnes vara fallet, huruvida någon annan form kan utfinnas som bättre kunde motsvara ändamålet.

Frågan om inrättande av en statlig affärsbank har för ej länge sedan varit föremål för en grundlig och allsidig utredning, nämligen genom 1917 års bankkommittés den 6 oktober 1919 avgivna utlåtande. Inom kommittén framträdde i denna fråga tre olika meninggrupper. Den första gruppen, som representerades av herrar Carl Ahlström, Gustav Cassel, Aug. Lindmark, O. Rydbeck och Marc. Wallenberg, företrädde den uppfattningen, att någon utvidgning av den statliga bankverksamheten eller några andra åtgärder för reglering av privatbankernas räntesättningar icke kunde anses påkallade. Den andra gruppen, som bestod av herrar Tor Bergqvist, F. von Krusenstjerna, Walter Philipson och Emil Sommarin, ansåg jämväl att någon utvidgning av den statliga bankverksamheten icke borde ifrågasättas, men att riksbanken borde beredas tillfälle att utöva ett tillbörligt inflytande på marginalen mellan privatbankernas ut- och inlåningsräntor genom att erhålla rätt till inlåning mot räntegottgörelse. Den tredje gruppen, som representerades av herrar Adolf af Jochnick, Helge Bäckström, R. Ekholm, Gustaf Kobb, Rich. Lindgren, Malte Sommelius och Anders Örne, höll före, att en utvidgning av den statliga verksamheten på den vanliga bankverksamhetens område borde förordas, och att detta lämpligen borde ske genom en uppdelning och utvidgning av riksbankens verksamhet.

Av de sakkunniga ansåg sig sålunda endast en grupp, den tredje, kunna förorda ett anordnande av statlig bankverksamhet av samma art som vanlig bankrörelse. Det är emellertid av intresse att icke ens dessa sist nämnda kommitterade härvid ansett sig kunna tillstyrka att en sådan utvidgning av statens verksamhet skulle försiggå på det sätt, att en särskild statens affärsbank inrättades. De yttra tvärtom angående ett sådant förslag följande: »Visserligen skulle en sådan lösning i organisatoriskt avseende medföra beaktansvärda fördelar, men vi ha funnit att dessa mer än uppvägas av betydande olägenheter. Det torde sålunda vara nödvändigt att utrusta en sådan fristående bank, om den skall få någon betydelse, med mycket stort kapital, som måste av staten på låneväg anskaffas. Då dess organisation måste bli omfattande och dyrbar, kan det sannolikt icke väntas, att dess vinst under en avsevärd tid framåt skulle medgiva någon tillfredsställande förräntning av detta kapital. Härtill kommer svårigheten att kunna träffa sådana anordningar, att någon dualism mellan riksbankens och den nya statsbankens ledning icke behöver befaras. I betraktande av dessa omständigheter och av det nuvarande tidslägets olämplighet för en stor statlig ekonomisk nybildning, och då därtill jämväl kommer, att staten i riksbanken redan äger ett för sådan verksamhet efter nödiga förändringar lämpligt organ, så hava vi kommit till den uppfattningen, att inrättandet av en särskild statens kapitalbank, åtminstone under nuvarande förhållanden, icke kan tillstyrkas.»

I det hela utgör jämväl den sist berörda gruppens yttrande ett enligt min mening välmotiverat förkastande av tanken på anordnande av en särskild statlig affärsbank och det kan sålunda fastslås att i hittills föreliggande officiell utredning av frågan icke en enda röst från sakkunnigt håll höjts till förmån för ett dylikt förslag.

Den föreliggande propositionen föreslår att av aktiebolaget Svenska lantmännens bank skapa en väsentligen statlig affärsbank. Även den, som tilläventyrs skulle vara beredd att trots saknaden av varje vederhäftig motivering nu förorda inrättandet av en sådan statsbank, torde vara nödsakad erkänna, att man knappast i Sverige skulle kunna finna en bank, till vilken denna organisation med mindre fog skulle kunna anknytas. Lantmännens bank synes vara det enda inom bankvärlden ännu kvarlevande kristidsföretag av större omfattning, och av allt att döma torde såväl dess organisation som dess hittillsvarande skötsel och engagemang i väsentliga delar bära kristidens kännetecken. Skall en statsbank inrättas, så bör det i varje fall icke ske genom en påbyggnad

på detta företag, och propositionen synes mig därför i denna del vara förfelad.

Därför följer emellertid icke, att propositionens syfte skulle vara utan intresse. Tvärtom föreligga enligt min mening så starka skäl för ett statsingripande, att ett sådant måste på det bestämdaste förordas, nämligen för tryggnad åtminstone i viss omfattning av insättarnas rätt. En vitt utgrenad kundkrets har utan minsta spekulationssyfte insatt pengar i banken i förlitande på den statliga kontroll som finnes anordnad dels genom den prövning, som föregått oktroyen, dels och framför allt genom den fortgående statliga bankinspektionen, som just åsyftar den kontroll från det allmännas sida till insättarnas skydd. Det är icke här platsen att ingå på orsakerna till att denna kontroll i förevarande fall klickat eller på de konsekvenser, som detta förhållande bör föranleda. Klart synes vara att staten icke kan undgå att ingripa till avvärijande av den katastrof som här hotar.

Men detta ingripande bör enligt min mening icke sträckas längre än nöden kräver. Man torde böra fasthålla att insättarnas intressen böra i skälig omfattning tryggas men andra syften hållas borta.

Vad som kräves är två saker. För det första måste sådana anordningar vidtagas, att bankens på grund av aktiekapitalets förbrukande nödvändiga likvidation kan genomföras utan brådstörtad realisation av bankens reella tillgångar och engagemang i övrigt med därav följande förstöring av värden som böra bevaras. För det andra måste kapital göras tillgängligt för en omedelbar utbetalning av en betydande del av insättningarnas belopp.

Tidigare har i Sverige i liknande situation dessa syften uppnåtts genom att anordna ett mellanled mellan den nödställda banken och dess borgenärer. Känt är särskilt ett fall, där konkurs hotade och insättarna syntes riskera en stor del av sina tillgodohavanden, men där genom en dylik likvidation de slutligen finge ut 101 procent av sin kapitalfordran.

Det är icke möjligt att för dagen angiva huru i föreliggande fall en sådan likvidation bör i detalj anordnas och statens medverkan organiseras. Särskilt uppkommer härvid frågan om icke Aktiebolaget kreditkassan av år 1922 lämpligen skulle kunna anlitas antingen för utförande av likvidationsarbetet i dess helhet eller åtminstone för övertagande av vissa bankens engagemang i syfte att ge fortsatt kreditstöd åt de mest kreditvärda. Formen för statens medverkan synes emellertid böra bliva en kredit om förslagsvis 15 miljoner kronor, att ställas till förfogande åt Aktiebolaget kreditkassan av år 1922, eller åt ett särskilt för ändamålet bildat organ med befogenhet, att, efter övertagande

av bankens värden, använda denna kredit — utöver de vid likvidationen framkommande tillgångarna — till betalande av Lantmannabankens skulder och med återbetalningsskyldighet till staten, därest sistnämnda tillgångar skulle visa sig förslå till en utdelning åt bankens insättare med belopp, motsvarande förslagsvis 75 procent av de insättningar som den 14 mars 1923 inestode hos banken.

Detta förslag skulle innebära att staten iklädde sig en risk av 15 miljoner kronor. Men denna risk skulle minskas och eventuellt helt bortfalla vid en sådan avveckling, som här förutsatts.

För insättarna skulle förslaget, såvitt f. n. kan bedömas, innebära en garanti att utbekomma minst 75 procent.

Huruvida det i propositionen framlagda förslaget skulle innebära en lika god garanti för insättarna synes tvivelaktigt, hälst det öppnar möjligheter att under den fortsatta bankverksamheten enskilda insättare kunna bliva gynnade på andras bekostnad, därest icke staten skulle vara beredd att vid en eventuell ny kris insätta ännu mera kapital i banken.

Uppenbart synes å andra sidan vara, att propositionen skulle för staten innebära vida mera vittutseende risker än den nu föreslagna kreditgivningen. Erfarenheterna från Den Danske Landmandsbank torde giva ett starkt stöd åt den uppfattningen, att staten genom att inträda i en bank på ett sådant sätt som det av Kungl. Maj:t ifrågasatta småningom tvingas till ett övertagande av allt ansvar för bankens hela verksamhet och jämväl framtida förbindelser.

Med stöd av det anförda yrkar jag vördsamt,

att riksdagen med avslag å berörda kungl. proposition ville bemyndiga Kungl. Maj:t att enligt ovan angivna grunder ställa ett belopp av 15 miljoner kronor till förfogande för Aktiebolaget kreditkassan av år 1922 ^{och} annat för ändamålet lämpligt organ.
eller

Stockholm den 17 mars 1923.

Erik Röing.